TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI
Sayı : 21152
Tarih : 10.11.2026

10/5058

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Adıyaman'da tütün üreticilerinin karşı karşıya bırakıldığı ekonomik ve sosyal sorunların tüm boyutlarıyla araştırılması, yerli tütün üretiminin çokuluslu şirketlerin piyasa hâkimiyetine karşı kamusal politikalarla korunması ve güçlendirilmesi, uluslararası tütün tekellerinin sektörde kurduğu ekonomik tahakkümün üreticiler üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması amacıyla Anayasa'nın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederim 09.11.2026

Av. Ali BOZAN
Mersin Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Adıyaman'da tütün üreticilerinin sözleşmeli üretim sistemi, kota sınırlamaları, artan girdi maliyetleri ve tütün piyasasında faaliyet gösteren şirketlerin belirleyici konumu nedeniyle yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunların araştırılması; üreticilerin emeğinin ve ürününün güvence altına alınması, yerli tütün üretiminin korunması ve sektördeki yapısal sorunlar her geçen gün büyümektedir.

GEREKÇE

Türkiye'de tütün, yalnızca bir tarımsal üretim faaliyeti değil; kırsal emeğin, bölgesel ekonominin ve milyonlarca insanın geçim kaynaklarının önemli bir parçasıdır. Cumhuriyet tarihi boyunca tütün üretimi, kamusal alım politikaları ve TEKEL aracılığıyla desteklenmiş; bu yapı özellikle küçük ölçekli üreticiler için ekonomik güvence ve toplumsal yaşamın sürdürülebilirliğini sağlayan temel dayanaklardan biri olmuştur.

Ancak 1980'li yıllardan itibaren uygulamaya konulan neoliberal ekonomi ve tarım politikalarıyla birlikte, tütün sektöründeki kamusal destek mekanizmaları aşamalı olarak ortadan kaldırılmış, devletin üretim ve alım süreçlerindeki rolü daraltılmıştır. TEKEL'in

özelleştirilmesiyle hız kazanan bu dönüşüm, tütün piyasasında özel şirketlerin belirleyiciliğini artırırken küçük üreticilerin pazarlık gücünü ve ekonomik güvencelerini önemli ölçüde zayıflatmıştır.

Adıyaman, Türkiye'de tütün üretiminin ve özellikle geleneksel sarmalık tütün üretiminin yoğunlaştığı illerin başında gelmektedir. Tütün, kent merkezinin yanı sıra Kâhta, Samsat, Besni, Gerger, Sincik ve diğer ilçelerde binlerce ailenin temel geçim kaynaklarından biridir. Bölgenin coğrafi koşulları, tarımsal arazi yapısı ve alternatif ürünlerden elde edilebilecek gelirin sınırlılığı nedeniyle tütün üretimi, yalnızca ekonomik bir tercih değil, aynı zamanda kırsal yaşamın devamlılığı açısından zorunlu bir geçim faaliyetidir.

Adıyamanlı tütün üreticileri bugün birbiriyle bağlantılı çok sayıda sorunla karşı karşıyadır. Bu sorunların başında sözleşmeli üretim modelinin yarattığı güvencesizlik gelmektedir. Üreticiler, ekim döneminde firmalarla yaptıkları sözleşmelere ve şirket temsilcilerinin verdikleri güvencelere dayanarak üretim planlaması yapmakta, kimi zaman sözleşmede belirtilen miktarın üzerinde ekim gerçekleştirmektedir. Geçmiş yıllarda firmaların sözleşme miktarını aşan ürünleri de satın almış olması, üreticilerde ürünün tamamının alınacağı yönünde bir beklenti yaratmıştır.

Ancak 2026 üretim döneminde firmaların alımları sözleşmelerde belirtilen miktarla sınırlandırması, özellikle ekim alanlarını genişleten üreticileri ciddi bir mağduriyetle karşı karşıya bırakmıştır. Üretim döneminde üreticilere 100-200 dönümlük alanlarda ekim yapabilecek miktarda tohum dağıtıldığı ve yetiştirilen ürünün tamamının satın alınacağı yönünde güvenceler verildiği belirtilmektedir. Üreticiler, bu beyanlara ve geçmiş yıllardaki uygulamalara güvenerek yaptıkları üretimin hasat sonrasında kota gerekçesiyle karşılıksız bırakılmasıyla karşı karşıya kalmıştır.

Bu durum, sözleşmeli üretim modelinde üretici ile şirket arasındaki güç eşitsizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Üretici, üretimin bütün risklerini üstlenirken ekim miktarını, alım koşullarını ve ürünün pazarlanmasını belirleyen şirketler karşısında çoğu zaman etkisiz kalmaktadır. Üreticinin bir yıllık emeğinin, hasat sonrasında şirketlerin tek taraflı kota uygulamalarına bağlı hâle gelmesi, tarımsal üretimde gelir güvencesini ortadan kaldırmaktadır.

Üreticilerin yaşadığı mağduriyet yalnızca ürünün satın alınmamasıyla sınırlı değildir. Son yıllarda tarımsal üretimin temel girdileri olan mazot, gübre, tarımsal ilaç, sulama, işçilik ve

nakliye giderlerinde yaşanan artış, tütün üretimini giderek daha maliyetli ve sürdürülemez hâle getirmiştir. 2026 üretim döneminde tarımsal girdi maliyetlerinde yüzde 100'e yaklaşan artışlar yaşandığı, buna karşılık firmaların açıkladığı alım fiyatlarının üretim giderlerini karşılamakta yetersiz kaldığı üreticiler ve meslek örgütleri tarafından dile getirilmektedir. Üreticiler, artan maliyetler karşısında daha fazla borçlanmakta, üretimden elde ettikleri gelirin önemli bir bölümünü yeniden üretime harcamak zorunda kalmaktadır. Kota nedeniyle ürünün bir bölümünün satın alınmaması ise bu ekonomik yükü daha da ağırlaştırmaktadır.

Adıyaman Ziraat Odası İl Koordinasyon Kurulu tarafından da gündeme getirilen sorunlar, yaşanan mağduriyetin münferit olmadığını, bölgesel ölçekte bir üretim ve geçim krizine dönüştüğünü göstermektedir. Üreticilerin sözleşme miktarını aşan ürünlerinin de satın alınması, ekim döneminde dağıtılan tohumların ve verilen alım güvencelerinin dikkate alınması, geçmiş yıllardaki alım uygulamalarının sürdürülmesi ve özellikle Kâhta ile Samsat ilçelerinde alımların başlatılması yönündeki talepler, sorunun aciliyetini ortaya koymaktadır. Tütün üreticilerinin talebi, yalnızca firmaların alım miktarlarını artırması değil, üretim sürecinin başından sonuna kadar emeği ve geliri güvence altına alan adil bir sistemin kurulmasıdır.

Adıyamanlı üreticilerin karşı karşıya olduğu sorunların bir diğer önemli boyutunu ise tütün piyasasını düzenleyen mevzuat oluşturmaktadır. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda 2017 yılında yapılan değişiklikler ve sonrasında yürürlüğe giren düzenlemelerle, yetki belgesi bulunmaksızın sarmalık kıyılmış tütün ticareti yapılmasına yönelik ağır yaptırımlar getirilmiştir. 1 Ocak 2022 itibarıyla yürürlüğe giren düzenlemeler, geleneksel yöntemlerle üretim yapan ve ürününü yerel pazarlarda değerlendiren küçük üreticiler açısından yeni hukuki ve ekonomik sorunlar doğurmuştur.

Söz konusu düzenlemeler kapsamında tütün ticaretinin belirli izin ve kooperatifleşme koşullarına bağlanması, küçük üreticilerin örgütlenme ve pazara erişim olanaklarını da etkilemiştir. Özellikle üreticilerin ekonomik, teknik ve örgütsel altyapı bakımından yeterli desteğe sahip olmadığı koşullarda getirilen bu yükümlülükler, üreticinin sorunlarını çözmek yerine ticari faaliyetlerini sürdürmesini güçleştirmiştir. Böylece tütün piyasasında faaliyet gösterebilmek için gerekli koşulları yerine getirmekte zorlanan küçük üreticiler ile sermaye ve örgütlenme kapasitesi yüksek şirketler arasındaki eşitsizlik daha da belirginleşmiştir.

Diğer taraftan, yerli tütün üretiminin gerilemesiyle birlikte Türkiye'nin tütün piyasasında ithal ürünlere ve uluslararası tütün şirketlerine bağımlılığı da önemli bir tartışma alanı hâline

gelmiştir. Yerli üreticinin üretim ve pazarlama süreçlerinde karşılaştığı engeller ile uluslararası şirketlerin sektördeki ekonomik ağırlığı birlikte değerlendirildiğinde, mevcut tarım ve tütün politikalarının kimlerin çıkarlarını gözettiğinin araştırılması gerekmektedir. Küçük üreticilerin üretimden çekilmesi yalnızca tarımsal üretimde daralmaya değil, yerli üretim kapasitesinin zayıflamasına ve kırsal ekonominin dışa bağımlılığının artmasına da yol açabilecek sonuçlar doğurmaktadır.

Tütün üretimindeki gerilemenin Adıyaman açısından ekonomik olduğu kadar ciddi sosyal sonuçları da bulunmaktadır. Tütün üretimi, ekimden hasada, kurutmadan işlemeye ve pazarlamaya kadar geniş bir emek sürecini kapsamaktadır. Bu süreçte yalnızca üreticiler değil, aile bireyleri, mevsimlik tarım işçileri, nakliye emekçileri ve tütünün işlenmesi ile ticaretinden geçimini sağlayan çok sayıda kişi de yer almaktadır. Dolayısıyla tütün üretiminin sürdürülemez hâle gelmesi, binlerce ailenin gelir kaybı yaşamasının yanı sıra bölgedeki istihdamın daralması, yoksulluğun derinleşmesi ve kırsaldan göçün hızlanması riskini beraberinde getirmektedir.

Özellikle küçük aile işletmelerinin yoğun olduğu Adıyaman'da üreticilerin şirketler karşısındaki pazarlık gücünün zayıf olması, sözleşme koşullarının belirlenmesinde ve ürün fiyatlarının oluşturulmasında üreticiyi dezavantajlı konuma düşürmektedir. Üreticinin kendi toprağında ürettiği ürünün satış koşulları üzerinde söz sahibi olamaması, tarımsal emeğin karşılığını almasını engelleyen yapısal bir soruna dönüşmüştür. Bu nedenle Adıyaman'da tütün üreticilerinin yaşadığı kriz, yalnızca alım kotası veya fiyat meselesi olarak ele alınamaz. Sorun, tarımsal üretimin kim tarafından, hangi koşullarda ve kimin yararına düzenlendiğiyle doğrudan bağlantılıdır.

Tütün üreticilerinin emeğinin korunması, yerli üretim kapasitesinin güçlendirilmesi ve kırsal yaşamın sürdürülebilirliğinin sağlanması için üreticiyi piyasa karşısında yalnız bırakan anlayışın yerine kamusal sorumluluğu esas alan politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda sözleşmeli üretimde üreticinin haklarını güvence altına alan yasal düzenlemelerin yapılması, şirketlerin alım yükümlülüklerinin denetlenmesi, üretim maliyetlerini karşılayan adil fiyat politikalarının oluşturulması, küçük üreticilerin kooperatifleşmesinin desteklenmesi ve yerli tütün üretiminin kamusal araçlarla korunması önem taşımaktadır.

Adıyaman'da tütün üreticilerinin yaşadığı sorunların bütün boyutlarıyla ortaya çıkarılması; sözleşmeli üretim sisteminin üreticiler üzerindeki etkilerinin, şirketlerin alım politikalarının, kota uygulamalarının, üretim maliyetlerinin ve mevcut yasal düzenlemelerin sonuçlarının

incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca üreticilerin gelir kaybının, borçluluk durumunun, istihdam üzerindeki etkilerin ve tütün üretiminden çekilmenin bölgesel ekonomi ile göç hareketleri üzerindeki sonuçlarının araştırılması zorunludur.

Bu çerçevede, Adıyamanlı tütün üreticilerinin yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunların tespiti, tütün piyasasında faaliyet gösteren şirketlerin üretim ve alım politikalarının incelenmesi, yerli tütün üretiminin korunmasına yönelik kamusal politikaların belirlenmesi ve üreticilerin haklarını güvence altına alacak kalıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir Meclis Araştırması açılması gerekmektedir.

1	MERAL DANIŞ BEŞTAŞ	ERZURUM	
2	ÇİÇEK OTLU	İSTANBUL	
3	HAKKI SARUHAN OLUÇ	ANTALYA	
4	HALİDE TÜRKOĞLU	DİYARBAKIR	
5	ÖZGÜL SAKİ	İSTANBUL	
6	AYŞEGÜL DOĞAN	ŞIRNAK	
7	MEHMET RÜŞTÜ TİRYAKİ	BATMAN	
8	ZÜLKÜF UÇAR	VAN	
9	KAMURAN TANHAN	MARDİN	
10	HÜSEYİN OLAN	BİTLİS	
11	SEVİLAY ÇELENK	DİYARBAKIR	
12	YILMAZ HUN	IĞDIR	
13	ÖZNUR BARTİN	HAKKARİ	
14	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	
15	NEJLA DEMİR	AĞRI	
16	FERİT ŞENYAŞAR	ŞANLIURFA	
17	CEYLAN AKÇA CUPOLO	DİYARBAKIR	
18	İBRAHİM AKIN	İZMİR	
19	KEZBAN KONUKÇU	İSTANBUL	
20	MAHMUT DİNDAR	VAN	